

LANDVERHUIZERS

Landverhuizers

De Wonderlijke Emigratiegeschiedenis
Van Mijn Voorouders

Hanneke Lankhorst

© H. Lankhorst 2022

Titel: Landverhuizers

Auteur: Hanneke Lankhorst

Uitgeverij U2pi BV, Den Haag, www.uitgeveriju2pi.nl

Druk: JouwBoekdrukkerij.nl

ISBN/EAN 978 94 9324 092 6

NUR 320

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande, schriftelijke toestemming van de auteur.

*De doden vragen erom te worden gehoord,
herinnerd en begrepen.*

Richard Holmes (Engelse biograaf)

*Deze familiegeschiedenis is opgedragen aan
mijn grootvader Gustaaf A.A.M.M. Lankhorst,
die voor mij de allerliefste opa
van de hele wereld was.*

Inhoud

1	Het begin van mijn zoektocht	11
2	Opa, vertel nog eens over Transvaal!	13
3	Opa, vertel nog eens over Chili!	16
4	Mijn overgrootouders Lankhorst-De Bock	19
5	Naar Transvaal in Zuid-Afrika (1894-1900)	21
6	Terug in Nederland (1900-1903)	25
7	Naar Nueva Transvaal in Chili (1903-1910)	29
8	Het moeizame begin	33
9	Naar school en in huis bij Don Carlos	36
10	De aardbeving in Santiago	38
11	Weg uit Nueva Transvaal	41
12	In Concepcion (1910-1911)	43
13	La cocinera	48
14	Weer terug in Nederland (1912)	51
15	De brievenschat	55
16	De eerste brief uit Chili van Harrie/Enrique	57
17	Brieven uit Chili van Frits/Federico	60
18	Postzegels en de schurkenstreek van vader	63
19	Een familieruzie	67
20	Gustaaf wil naar Chili	69
21	Altijd goede broers	71
22	Enrique gaat naar Santiago en Gustaaf wordt bakker	73
23	Gustaafs verjaardag en het werk van vader	77
24	‘Zo is het leven’	79
25	Frits is verliefd en heeft ruzie met Enrique	81
26	Enrique maakt stampij	84
27	Frits is ziek geweest	86

28	Enrique is verhuisd naar Angol	88
29	Frits is verloofd en woont bij de familie Perez	90
30	Henriette heeft een nieuwe man en een baby	92
31	Een merkwaardig koopcontract	96
32	Enrique heeft een eigen zaak	101
33	Gustaaf werkt hard als leerling-kelner	103
34	Frits voelt zich in de steek gelaten	107
35	Frits heeft trouwplannen	109
36	De laatste brief van Enrique	111
37	De Eerste Wereldoorlog is begonnen en Enrique reist rond	113
38	Frits is ziek geweest en Enrique is spoorloos	118
39	Frits wil trouwen en koopt zijn uitzet	121
40	Een dringende oproep van Frits	125
41	Frits is getrouwd maar verzwijgt dat	127
42	Luisa is jaloers en Enrique trekt in bij Frits en Luisa	130
43	Gustaaf is verloofd en Enrique is er vandoor	134
44	Frits is weer ziek geweest	138
45	De pillen van dr. Ross en Frits werkt te hard	141
46	Schepen vergaan en brieven gaan verloren	144
47	Gustaaf wil naar Chili met zijn Dorothea	147
48	Brieven zijn toch aangekomen	150
49	‘Wie weet wanneer we elkaar weer zien’	152
50	De laatste brief van ‘je onvergetelijke broer’	156
51	Een brief van Don Carlos	158
52	Een jobstijding van Luisa	160
53	Een verlate rouwbrief van Luisa	163
54	Brieven van Don Carlos over Enrique	168
55	Een rouwbrief van Don Carlos	172

56	Enrique is weer spoorloos	174
57	Vuile was en heimwee	177
58	Het wonder van de teruggevonden familie in Chili	179
59	Het geheim van Enrique	182
60	Lankhorst of Doll – What’s in a name?	185
	Bijlagen:	
	Stamboom familie Lankhorst	189
	De kinderen van mijn overgrootouders Lankhorst-De Bock	191
	Gebruikte bronnen	193
	Dankwoord	194

Het begin van mijn zoektocht

Af en toe verschijnt er op het scherm van mijn pc ongevraagd een advertentie. Mijn reflex is om die meteen weg te klikken, want ik hou er niet van dat mij iets wordt opgedrongen. Maar sommige advertenties blijven opnieuw opduiken. Hup, klik, weg ermee! Zo ging het ook met die advertentie van *My Heritage*.

Totdat ik er een keer beter naar keek en zag dat je daar stamboomonderzoek kon doen en ook DNA op kon sturen om zo meer te weten te komen over je etnische afkomst en je familie.

Ik wist dat mijn opa in Zuid-Afrika geboren was en met zijn ouders naar Chili was geëmigreerd. Later keerde hij met zijn moeder en een jongere broer en zusje terug naar Nederland, maar zijn vader en de twee oudste broers bleven in Chili achter. Met hen was het contact al lang geleden verloren gegaan. Mijn opa was daar altijd om blijven treuren.

Mijn broer had via archief- en stamboomonderzoek al veel pogingen ondernomen om nazaten van die broers van onze opa in Chili op te sporen, maar zonder resultaat. Zou DNA-onderzoek nu iets op kunnen leveren, honderd jaar nadat het contact verloren was gegaan?

Het leek mij onwaarschijnlijk. Maar ach, dacht ik, ik kan het toch proberen? Zo'n DNA-test was niet zo duur, iets van 65 euro geloof ik, dus waarom niet?

Dus vulde ik mijn gegevens in en maakte het geld over. Korte tijd later lag er een gewatteerde envelop in de brievenbus met een buisje met vloeistof en twee wattenstaafjes. Met die wattenstaafjes moest ik langs de binnenkant van mijn wangen strijken en ze daarna in het buisje met de vloeistof stoppen. Goed afsluiten, formulier erbij invullen en alles in de gewatteerde retourenvelop doen.

Het adres dat erop stond was van een laboratorium ergens in de Verenigde Staten, ik meen in Texas. Ik moest er wel zelf postzegels op plakken. Dus naar de Bruna om de envelop te laten wegen, postzegels erop en op de bus. Op hoop van zegen!

Al spoedig kreeg ik een bevestiging in mijn mailbox: alles was goed aangekomen, ze gingen met mijn DNA aan de slag en ik zou zo spoedig mogelijk de uitslag horen. Toch wel spannend!

Een paar maanden later, in oktober 2019, kreeg ik het eerste resultaat in mijn mailbox. Op Facebook deelde ik dit:

Laatst heb ik mijn DNA (wangsljm) opgestuurd naar My Heritage in de VS en zie hier het resultaat. Mijn etnische afkomst is 94% Noord-West-Europees en 6% Scandinavisch. Ben benieuwd of ik misschien nog verdwenen familieleden in Chili op het spoor kom...

Opa, vertel nog eens over Transvaal!

Mijn opa vertelde mij vroeger verhalen over zijn jeugd. Daardoor wist ik dat hij in Transvaal in Zuid-Afrika geboren was, daarna was teruggekeerd naar Nederland om vervolgens met het hele gezin naar Chili te emigreren.

Als kind was ik dol op mijn opa en oma. Zij woonden, net als wij, in Amsterdam en ik mocht vaak bij ze logeren. Soms mocht ik dan 's ochtends nog even in het grote bed komen liggen, lekker warm tussen hen in. Dan vertelde opa over vroeger.

Op een keer moest opa niezen.

“Waar is mijn sadoek?” riep hij.

Oma toverde snel vanonder zijn hoofdkussen een schone, gestreken, geruite herenzakdoek tevoorschijn en opa snoot luidruchtig zijn neus.

“Opa, waarom zegt u sadoek in plaats van zakdoek?” vroeg ik als eigenwijze negenjarige.

“Omdat ik in Zuid-Afrika geboren ben, vrouwtje. Ons praat daar so.”

“Wanneer was dat dan?”

“O, heel lang geleden. Ik ben geboren op 4 maart 1897 in Elandsrivier, dat is in Transvaal.”

“Ja opa, ik weet dat u altijd op 4 maart jarig bent. Maar 1897 is wel heel lang geleden, dat was nog in de vorige eeuw, want nu is het 1958! En waren daar dan elanden?”

“Nee, dat geloof ik niet. Ik kan het me tenminste niet herinneren.”

“Hoe was het daar dan?”

“Lekker warm! Mijn vader was daar stationschef. Maar toen kwam de Boerenoorlog. Mijn vader wilde geen Engelse soldaten vervoeren, dat waren ‘die rooineks’, omdat ze een rode kraag hadden.”

“Waarom wilde uw vader ze dan niet vervoeren? Waren ze gemeen of zo?”

“Er was toen oorlog, de Engelsen tegen de Boeren. Ons noemden ze de Boeren. Mijn vader was voor de Boeren en voor onze president Paul Kruger. Hij vond dat de Engelsen weg moesten uit Transvaal. Maar de Engelsen gooiden ons eruit en toen moesten we terug naar Nederland. Ik weet er niet meer zoveel van, want ik was toen pas drie jaar, maar ik weet nog wel dat we op een grote stoomboot terug naar Nederland voeren.”

“O, net als Sinterklaas!”

“Nee, nog veel groter! En toen we in Nederland kwamen, had ik het altijd zo koud.”

“Zijn jullie toen in Nederland gebleven?”

“Nee, een paar jaar later gingen we naar Chili, in Zuid-Amerika.”

“Ja, dat weet ik, want ik ben op school al met de werelddelen bezig. Chili is zo’n lang dun land in Zuid-Amerika en de hoofdstad heet Santiago.”

“Heel goed, vrouwtje. Een andere keer vertel ik verder over Chili.”

Opa, vertel nog eens over Chili!

De volgende keer dat ik bij opa en oma logeerde, vroeg ik:

“Opa, u zou nog verder vertellen over Chili!”

Eigenlijk had ik die verhalen al heel vaak gehoord, maar ik kon ze niet vaak genoeg horen, zo mooi en spannend vond ik ze.

“Opa, vertel nog eens hoe jullie je eigen huis bouwden enne... hoe jullie verdwaald waren in het oerwoud!”

Dan vertelde opa hoe hij met zijn vader en zijn twee oudste broers, Frits en Harrie, bomen kapte om daar een huis mee te bouwen en hoe ze 's nachts om beurten moesten waken bij een vuur, terwijl de poema's rondslopen. Zo bouwden ze zelf een mooi houten huis. Daarna moest het land ontgonnen worden met behulp van een paard en zo bouwden ze een klein boerenbedrijf op.

Een van mijn favoriete verhalen was hoe opa met zijn twee oudste broers verdwaald was in het oerwoud. Ze konden hun huis niet meer terugvinden en het werd al donker. Het oerwoud was vol gevaar. Ze hoorden geritsel, de schelle kreet van een vogel, in de verte het gebrul van een poema ... Ik huiverde als opa dit voor de zoveelste keer vertelde, terwijl ik lekker

warm en veilig in het grote bed zat, rechtop tegen de kussens, tussen opa en oma in.

“Hoe is dat afgelopen opa?”

“Frits kwam op het idee in een boom te klimmen, net als Klein Duimpje, zodat hij heel ver kon kijken. Toen zag hij in de verte een lichtje branden. Die kant zijn we opgelopen en zo kwamen we weer veilig thuis.”

Hier slaakte ik altijd een zucht van opluchting.

Om de een of andere reden, die mij als kind niet duidelijk was, was mijn overgrootmoeder op een bepaald moment met haar drie jongste kinderen, onder wie mijn opa, teruggekeerd naar Nederland, terwijl mijn overgrootvader en de twee oudste zoons achterbleven in Chili.

Na de terugkeer in Nederland, begin 1912, was er aanvankelijk een levendige briefwisseling tussen de twee oudste in Chili achtergebleven broers, Frits en Harrie, met hun moeder en hun broer Guus (Gustaaf), mijn latere opa, in Amsterdam. Mijn opa heeft de brieven die aan hem gericht waren zorgvuldig bewaard. De meeste zijn in het Spaans.

In 1914 kwam de laatste brief van Harrie en in 1916 kwam de laatste brief van Frits. Begin 1918 kwam er nog een brief van de vrouw van Frits. Daarna kwamen er nog wat brieven van hun voogd Don Carlos, maar in 1920 is ook deze briefwisseling

geëindigd. Daarna was er geen enkel contact meer tussen de familie in Chili en in Amsterdam.

Toen mijn opa in 1971 overleed, kreeg mijn vader die brieven. Via mijn vader, die in 2000 is overleden, zijn ze tenslotte bij mijn broer terecht gekomen. Zowel mijn vader als mijn broer heten Gustaaf (Guus), net als mijn opa, en kennen ook Spaans. Mijn broer heeft alle brieven voor mij vertaald in het Nederlands, zodat ik nu ook meer te weten kan komen over onze familiegeschiedenis.

Ik ga op onderzoek uit, want de verhalen die mijn opa mij vroeger vertelde hebben een onuitwisbare indruk op mij gemaakt. Nu kan ik misschien eindelijk het raadsel oplossen van zijn verdwenen broers, om wie hij altijd bleef treuren. Door het lezen van alle bewaarde brieven en documenten en via verder stamboomonderzoek wil ik boven water zien te krijgen wat er vroeger gebeurd is.

En misschien krijg ik nog DNA-matches met nazaten van de broers van mijn opa in Chili? De kans lijkt mij klein, maar je weet maar nooit.

Mijn overgrootouders Lankhorst-De Bock

Wie waren die landverhuizers, de ouders van mijn opa, dus mijn overgrootouders? Waarom emigreerden zij eerst naar Zuid-Afrika en daarna naar Chili?

Willem Frederik Lankhorst werd geboren op 11 september 1865 in Den Haag. Hij trouwde op 15 februari 1893 met de zeven jaar jongere Henriette Jeannette de Bock, die op 15 december 1872 geboren was in Den Haag.

In november 1893 werd hun oudste zoon Willem Frederik Hermannus Lankhorst geboren in Den Haag. Hij werd Frits genoemd.

In 1894 vertrokken zij met hun piepjonge zoontje naar Zuid-Afrika, waar mijn overgrootvader ging werken bij de Nederlandsch-Zuid-Afrikaansche Spoorwegmaatschappij (NZASM).

De NZASM was een spoorwegbedrijf dat actief was in Nederland en in de Zuid-Afrikaansche Republiek, ook wel Transvaal genaamd. De NZASM legde op verzoek van president Kruger een spoorlijn aan van de hoofdstad Pretoria naar Maputo, aan de Delagoabaai in het oosten, de zogenaamde Oosterlijn.

Door hun ligging in het binnenland zonder uitweg naar de kust waren Oranje Vrijstaat en de Zuid-Afrikaansche Repu-

bliek (Transvaal) zeer afhankelijk van de grillen van de Britse kolonisator van de Engelse Kaapkolonie en Brits Natal. Daarom zocht president Kruger een uitweg om transporten van onder andere goud niet in handen van de Britten te laten vallen.

Zo werd na de Eerste Boerenoorlog (1880-1881) besloten om deze Oosterlijn aan te leggen via Portugees Oost-Afrika (tegenwoordig Mozambique). Deze lijn, ongeveer 600 kilometer lang, werd op 6 november 1894 geopend en is nog steeds in gebruik.

De spoorwegmaatschappij had ongeveer 3000 mensen in dienst. Ruim 1500 van deze werknemers werden speciaal voor de aanleg van deze Oosterlijn uit Nederland gehaald. Een van de sollicitanten moet mijn overgrootvader zijn geweest.